

Université en ligne du judaïsme 2019-2020

"Introduction à l'étude de Kohelet, l'Ecclesiaste"

par EricSmilevitch

Sources du cours 6

I. Lecture du Midrach

Source 1

L'Ecclesiaste 11:9

יא' ט' שמח בחור בגלותו ויטיב לבו בימי בחורותיו וסלף בדרכי לבו ובמראי עיניו ודע כי על-כל-
אלה יביאך האלהים במשפט:

[11, 9] Réjouis-toi jeune homme pendant ton adolescence et que ton cœur fasse ton bonheur durant ta jeunesse, suis les penchants de ton cœur et le spectacle qu'offre tes yeux ; mais sache que pour tout cela, le Dieu te fera passer en jugement.

Source 2

MidrachKoheletRabba, chap. 11

שמחה בחור בילדותך : אמר ר' שמואל בר ר' יצחק בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שמצאו בו דברים שהן מטין לצד מינות. אמרו זה חכמתו של שלמה שאמר שמח בחור בילדותך ? משה אמר (במדבר טו' לט') ולא-תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם. שלמה אמר והלך בדרכי לבך, הותרה הרצועה לית דין ולית דיין ? כשאמר כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט, אמרו יפה אמר שלמה.

« Réjouis-toi jeune homme pendant ton adolescence » : RavChmouel bar Itzhak déclara que les sages voulurent enterrer le livre de Kohélet parce qu'ils y ont trouvé des choses tendant à l'hérésie. Ils s'exclamèrent : En cela consiste la sagesse de Salomon : conseiller au jeune homme de faire la fête pendant son adolescence ! Moïse disait : « Ne vous égarez pas à la suite de votre cœur et de vos yeux, qui vous entraînent à la débauche » (Nomb. 15, 39). Tandis que Salomon déclare : « suis les penchants de ton cœur » ! La laisse a été défaite, il n'y aurait plus ni justice ni juge ? Mais lorsqu'il affirme que « pour toutes ces choses, le Dieu te fera passer en jugement », ils conclurent que Salomon avait bien parlé.

Source 3

Maïmonide, Michné Torah, Fondements de la Torah, Chap. 6

ח כתבי הקודש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד... במה דברים אמורים : בכתבי הקודש שכתבו אותן ישראל בקדושה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה שורפין אותו...

8Tous les écrits inspirés, leurs commentaires et leurs explications, il est interdit de les brûler ou de les détruire intentionnellement... En quelles circonstances ? Lorsqu'il s'agit d'écrits inspirés copiés par un Israël dans le respect de leur sainteté. Mais un hérétique d'Israël qui aurait copié un livre de Torah, on doit le brûler...

Source 4

Rachi, sur verset 11:9

שמחה בחור בילדותך. כאדם שאומר לעבדו ולבנו חטא חטא כי פעם אחת תלקה על הכל אף כאן החכם אמר שמח בחור בילדותך והלך בדרכי לבך ובטוב תהיה כי על כל אלה יביאך השופט במשפט.

« Réjouis-toi jeune homme pendant ton adolescence » : Comme un homme dirait à son serviteur ou à son fils : faute, faute ! Car tu finiras par payer pour tout ! De même ici, le sage déclare : « Réjouis-toi jeune homme pendant ton adolescence (...) et suis les penchants de ton cœur », et sois heureux ; car « pour toutes ces choses, le Juge te fera passer en jugement ».

II. Fin de l'Ecclésiaste

Source 5

L'Ecclésiaste, 12:8-14

יב' ח הבל הבלים אמר הקוהלת הכל הבל : ט ויתר ושהיה קהלת חכם עוד למד-דעת את-העם ואזן וחקר תקון משלים הרבה : י בקש קהלת למצא דברי-תפץ וכתוב ישר דברי אמת... יג סוף דבר הפל נשמע את-האלהים ירא ואת-מצותיו ושמור פי-זה כל-האדם : יד פי את-כל-מעשה האלהים יבא במשפט על כל-נעלם אם-טוב ואם-רע :

12:8 Inconsistante vapeur de l'éphémère, disait la Kohelèt (la recueilleuse), tout n'est que fumée. **9** Et plus Kohélet était sage, il ne cessa d'enseigner la science au peuple ; il pesa, il examina et composa de nombreuses paraboles. **10** Kohélet voulut trouver des paroles satisfaisantes, et l'écrivit juste des paroles vraies [...] **13** En fin de compte, tout est entendu, le

Dieu doit être craint et ses préceptes obéis, car c'est là tout l'homme. **14** Car toute action, le Dieu l'appellera en jugement, touchant tout ce qui est caché, en bien comme en mal.

Source 6

Rachi, sur versets 12:8-14

יב' ת ... אמר הקהלת – מי שבו קבוצת החכמה. **הכל הבל** – כל מה שנברא בששת ימי בראשית ...

12:8 Disait la Kohélet : Celui en qui s'est recueillie la collection de la sagesse. **Tout n'est que fumée :** Tout ce qui a été créé lors de six jours de la Genèse...

יג אך סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא – מה שתוכל עשה ולבך לשמים. ואת מצותיו שמור כי זה – לדבר זה נברא כל האדם.

13 En fin de compte, tout est entendu, le Dieu doit être craint : Ce que tu peux, fais-le et que ton cœur soit tourné vers le ciel. **Et ses préceptes obéis, car c'est là :** c'est pour cette chose-là que toute l'humanité a été créée.

יד כי את כל מעשה – שהאדם עושה יביא האלהים במשפט... על כל נעלם – אפילו על השוגג, אם טוב אם רע – אפילו נכשל במצוה כגון נותן צדקה לעני בפרהסיא..

14 Car toute action, que l'homme accomplit, **le Dieu l'appellera en jugement ... touchant tout ce qui est caché,** même ce qui a été fait par inadvertance, **en bien comme en mal :** même s'il s'est trompé dans les préceptes comme en donnant la charité aux pauvres publiquement (*i.e.* il ne s'est pas rendu compte qu'il faisait ainsi honte aux pauvres)...

Source 7

Talmud, Traité Roch Hachana 21b

ראש השנה כא' ב'

רב ושמואל : חד אמר ... בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. וחד אמר בנביאים לא קם במלכים קם אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתהב"ק ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (דברים יז, ו) על פי שנים עדים וגו' :

Controverse entre Rav et Chmouel. L'un déclare « Kohélet voulut trouver des paroles satisfaisantes », Kohélet voulut ressembler à Moïse, un écho prophétique lui répondit : « Et l'écrit juste, des paroles vraies » [c'est-à-dire] « Et il ne se parût plus d'autre prophète en Israël comparable à Moïse » (Deut. 34, 10). L'autre déclare que parmi les prophètes, certes, il n'en parût plus mais qu'il en parût parmi les rois. Commente expliquer selon moi le verset « Kohélet voulut trouver des paroles satisfaisantes »? Kohélet voulut juger uniquement selon les lois de son esprit, et sans recourir ni à des témoins ni à leur mise en garde. Un écho prophétique lui répondit : « Et l'écrit juste, des paroles vraies » [c'est-à-dire] « Le jugement repose sur la bouche de deux témoins » (Deut. 17, 6).

Source 8

Ibn Ezra, sur versets 12:13-14

יג סוף דבר - כבר השמעתך הכל, או שמעת כל מחלוקת החכמים. זה עשה : **את האלהים ירא**. כי זה כל האדם - ישוב לעניין שעבר שהאדם בחייו ובמותו הבל, ועניינו : כי זה מקרה כל האדם. או כי זה עיקר כל האדם, וישוב "ליראה את השם הנכבד והנורא" (דב' כח, נח).

13 En fin de compte : je t'ai déjà fait tout entendre, ou encore tu as déjà entendu toutes les controverses entre les sages. Désormais, fais-cela : **le Dieu doit être craint. Car c'est là tout l'homme** : ces mots s'appliquent soit au sujet précédant, à savoir que l'homme est une chose futile tant dans sa vie que dans sa mort. Il veut dire ainsi que tel est le sort de tout

homme. Ou encore, ces mots signifient que la seule chose fondamentale pour l'homme, est de « craindre le Nom glorieux et redoutable » (Deut. 28, 58).

יד כי את : סוד שלא זכר בספר בראשית עד "ויכלו" (בר' ב, א) לשם שם, רק אלהים, הוא סוד ספר קהלת. ועניין על כל נעלם - כל מעשה נראה שתעשה יובא במשפט כפי הנעלם, והעניין : כפי כוונת הלב, אם טוב ואם רע...

14 Car toute action : le secret qui n'est jamais mentionné dans le livre de la Genèse jusqu'à « ainsi furent achevés le ciel et la terre, etc. », c'est-à-dire le nom *Hachem*, mais uniquement le nom *eloqim*, est le secret du livre de Kohélet. Quant aux mots **touchant tout ce qui est caché**, ils signifient que toute action que tu accomplis viendra en jugement en fonction du caché, à savoir en fonction de l'intention [véritable] du cœur, en bien comme en mal...

Autre source

Targoum, sur verset 12:10

יב' י בעאשלהמלפאדמתקרי קהלת בקמתיהלמדו דיני על הרהורי ליפאדאנשאובלאסדהדיוכיאתאמרליהברוח
נבואה מן קדם יי הא כבד אתכתובספראורייתא על ידוימשהרבהוודישראלפתגמיותקניויהימנין על
מימרהדיאיקוםפתגם :

12:10 Le roi Salomon, appelé Kohélet, voulut juger par sa sagesse les cogitations du cœur humain en se passant de témoin, c'est pourquoi il lui fut répondu par l'esprit prophétique venant d'*Hachem* que sont déjà écrites dans le livre de la Torah par Moïse, le maître d'Israël, des paroles solides et avérées : « c'est sur la déclaration de témoins qu'une chose sera avérée ».

III. Lecture du traité Chabbat

Source 9

Talmud, Traité Chabat 30b

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב : בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנזוהו ? מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה. **תחילתו דברי תורה** דכתיב (קהלת א, ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרי דבי ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם שמש יש לו. **סופו דברי תורה** דכתיב (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. מאי כי זה כל האדם ? אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, ר' אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה שמעון בן זומא אומר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה. **ומאי דבריו סותרין זה את זה** כתיב (קהלת ז, ג) טוב כעס משחוק וכתיב (קהלת ב, ב) לשחוק אמרתי מהלל כתיב (קהלת ח, טו) ושבחתי אני את השמחה וכתיב (קהלת ב, ב) ולשמחה מה זה עושה **לא קשיא** טוב כעס משחוק טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה ולשחוק אמרתי מהלל זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא ושבחתי אני את השמחה שמחה של מצוה ולשמחה מה זה עושה זו שמחה שאינה של מצוה ללמדך שאין שכונה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה...

RavYehouda, fils de RavChmouel bar Chilat, dit au nom de Rav : Les sages voulurent enterrer le livre de Kohélet parce que ses propos se contredisent. Et pourquoi ne l'ont-ils pas enterré ? Parce qu'il commence par des paroles de Torah et parce qu'il s'achève sur des paroles de Torah. **Il commence par des paroles de Torah** : car il est écrit « Quel bénéfice pour l'humanité, de tout son labeur dont elle doit peiner sous le Soleil ? » (1, 3). Or Rabbi Yannaï dit : Sous le soleil, c'est-là qu'il n'est aucun bénéfice pour lui, mais avant le soleil, il y a un bénéfice pour lui. **Il s'achève sur des paroles de Torah** : car il est écrit « En fin de compte, tout est entendu, le Dieu doit être craint et ses préceptes obéis, car c'est là tout l'homme » (12, 13). Que signifie « car c'est là tout l'homme » ? Rabbi Elazar dit : Le monde dans son entier n'a été créé que pour celui-là. Rabbi Aba bar Kahana dit : Celui-là pèse aussi lourd que le monde dans son entier. Chimon ben Azaï dit, et certains le transmettent au nom de Chimon ben Zoma : Le monde dans son entier n'a été créé que pour accompagner celui-là.

Et en quoi les paroles de Kohélet se contredisent-elles ? Parce qu'il est écrit « La colère est préférable à la joie » (7, 3) et il est écrit aussi « A la joie, j'ai déclaré qu'elle est louable » (2, 2) ; ou encore il est écrit « J'ai vanté la joie » (8, 15) et il est écrit aussi « La joie ? pour quoi faire ! » (2, 2). En réalité, il n'y a pas de contradiction. « La colère est préférable à la joie » (7, 3) : la colère que Dieu montre en ce monde envers les justes est préférable à la joie qu'il procure aux méchants en ce monde. « A la joie, j'ai déclaré qu'elle est louable » (2, 2) : c'est la joie que procure Dieu aux justes dans le monde à venir. « J'ai vanté la joie » (8, 15) : c'est la joie que procure la mitsva. « La joie ? pour quoi faire ! » (2, 2) : c'est la joie qui ne correspond à aucune mitsva. Ce qui t'enseigne que la Chekhina ne réside ni dans la peine ni dans la paresse ni dans la fausse hilarité ni dans la dérision ni dans la conversation ordinaire ni dans les paroles oiseuses, mais dans la joie de la mitsva...

Source 10

Rachi, sur traité Chabbat 30b

תחלתו וסופו - וכ"ש שיש עוד בינתיים : **קודם השמש** - אם יעמול בתורה שקדמה לשמש יש יתרון :

Le début et la fin du livre, et à fortiori ce qu'il y a entre les deux. **Avant le soleil** : s'il peine dans la Torah qui précéda le soleil, il trouvera un bénéfice.
